

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

**Zorunlu Göç Sürecinde Sığınmacılar ve Yerel Üniversite Öğrencilerinin
İlk Karşılaşma Deneyimleri***

*First Encountering Experiences of Asylum Seekers and Local University Students in the
Process of Forced Migration*

Berrin ÇOBAN**

 0000-0001-7322-7298

Hakan GÜLERCE†*

 0000-0003-3601-5725

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 09. 02. 2023
Düzeltilme Talebi: 05. 03. 2023
Son Düzeltilme: 13. 03. 2023
Kabul: 24. 03. 2023
Online Yayın: 15. 04. 2023

Anahtar Kelimeler:

Göç
Uyum
Damgalama
Gruplaşma
Belirsizlik

ÖZ

Zorunlu veya isteğe bağlı olmasına bakılmaksızın göç olgusu, fiziki bir hareketlilik olarak tanımlansa da göçmenler beraberinde kimliklerini ve kültürlerini de taşımaktadırlar. Dolayısıyla bu yönüyle göç olgusu, bir kültür ve kimlik hareketliliğini de ifade etmektedir. Bu sebeple çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmiş göçmen ve onları misafir eden yerel toplumların ilk karşılaşma anları, bu karşılaşma anlarında yaşamış oldukları deneyimler, devam eden göç sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu karşılaşmada çeşitli uyum ve çatışma alanları ortaya çıkabilmekte ve bu alanlar zamanla değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Göçmen ve yerel toplumların ilk karşılaşma anı gelecek açısından ele alınması gereken önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, 2011 yılında zorunlu nedenlerden dolayı Türkiye'ye doğru başlayan Suriye kitlesel göçüne, bu göç dalgası sürecinde yaşanan ilk karşılaşma deneyimlerine ve değişen algılara odaklanmaktadır. Bu kapsamda Harran Üniversitesi öğrencileri örneğinde; sekiz yerel genç öğrenci ve Türkiye'ye zorunlu göç ile göç etmiş sekiz Suriyeli öğrenci ile ilk karşılaşma deneyimleri ve değişen algılar üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular Erving Goffman ve Zygmunt Bauman teorileri bağlamında "Karma Temaslar, Gruplaşma, Damga ve Belirsizlik" başlıkları altında ele alınmıştır. Zorunlu göç sürecinin ilk yıllarında hem yerel hem de sığınmacı toplumda herhangi bir gruplaşmanın olmadığı, özellikle yerel toplumda dayanışma ve empatinin hâkim olduğu durumlar saptanmıştır. Fakat süreç içerisinde sığınmacı ve yerel toplumlar arasında çeşitli sıkıntılı yaşandığı; biz ve onlar gruplarının oluşmaya başladığı görülmüştür. Bu durum beraberinde sığınmacı bireylere karşı damgalama pratiklerine sebep olmuştur. Bütün bunlarla beraber her iki toplum arasında karşılıklı olarak doğru zannedilen yanlışların karşılıklı ayrışma ve ötekileştirme süreçlerini hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

* Bu çalışmanın ön bulguları 25-27 Ekim 2022 tarihlerinde Mardin'de düzenlenen Uluslararası Göç ve Yüksek Öğretimde Göçmenler Kongresinde sunulmuş ve özetler kitapçığında yayınlanmıştır.

†Yazar İletişim/ Corresponding Author: Berrin Çoban (Yüksek Lisans Öğrencisi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye ✉ cbnberin@gmail.com

*2 Hakan Gülerce (Doç. Dr.), Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye ✉ hakangulerce@harran.edu.tr

Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Çoban, B. ve Gülerce, H. (2023). Zorunlu göç sürecinde sığınmacılar ve yerel üniversite öğrencilerinin ilk karşılaşma deneyimleri. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 01-18. doi:10.52108/2757-5942.4.1.1

ARTICLE INFO

Submitted: 09. 02. 2023
Revision Requested: 05. 03. 2023
Final Revision Received: 13. 03. 2023
Accepted: 24. 03. 2023
Published Online: 15. 04. 2023

Keywords:

Migration
Social Cohesion
Stigma
Grouping
Uncertainty

ABSTRACT

Regardless of whether it is forced or done willingly, migration is defined as a physical mobility during which migrants carry their identities and cultures with them. Therefore, in this respect, the phenomenon of migration also expresses a cultural and identity mobility. For this reason, the first meeting moments of the displaced migrants and the local communities that host them for various reasons, and the experiences they had during these encounters constitute an important part of the ongoing migration process. In this encounter, various areas of harmony and conflict may emerge and these areas are subject to change and transformation over time. The first encounter of migrant and local communities emerges as an important field of study that should be addressed in terms of the future. This study focuses on the mass migration from Syria to Türkiye, which started in 2011 due to compelling reasons, the first encounter experiences and changing perceptions during this migration wave. In this context, in the sample of Harran University students; Semi-structured interviews were conducted with eight local young students and eight Syrian students who migrated to Türkiye with their first encounter experiences and changing perceptions. The findings obtained from the interviews were discussed under the titles of "Mixed Contacts, Grouping, Stigma and Uncertainty" in the context of Erving Goffman and Zygmunt Bauman theories. In the first years of the forced migration process, it was determined that there was no grouping in both the local and the migrant society, especially in the local society where solidarity and empathy prevailed. However, during the process, there were various problems between asylum seekers and local communities; It turns out that "we" and "them" groups were formed. This situation has also led to stigmatization practices against asylum seekers and migrants. In addition to all these, it has been concluded that the misconceptions between both communities have accelerated the processes of mutual separation and marginalization.

1 Giriş

Göç olgusu, sadece fiziki bir hareketlilik değil aynı zamanda kültür ve toplum yapısının hareketliliği anlamına da karşılık gelmektedir. Bu bağlamda göçmenler sadece fiziksel olarak yer değiştirmekle kalmazlar aynı zamanda tüm hayatları boyunca elde ettiği farklı sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve hukuksal kodlamaları da beraberlerinde taşıyarak kendilerinden oldukça farklı toplumsal yapılar ile karşılaşmaktadırlar (Şen, 2020). Bu anlamda göç olgusu beraberinde kültür karşılaşması, kültürleşme, uyum problemleri, kültür şoku, bir arada yaşama modelleri, vb. gibi toplumsal yapıda değişikliklere sebep olacak sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların meydana gelme hızı ise göç etme nedenine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. İsteğe bağlı bir şekilde gerçekleşen göçlerde bu sonuçlar aniden değil, süreç içerisinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu göçler ani ve kitlesel bir yapıda olmamakta; kitlesel bir yapıda olsa dahi belirli anlaşmalar bağlamında iki toplumun göç olgusuna 'hazır olması' ile gerçekleşmektedir. Buna karşın zorunlu göç olgusunda bu sonuçların aniden ortaya çıktığı görülmektedir.

Zorunlu sebepler ile göç eden bireyler göç etmek için hazır olmamakta, bununla beraber göç ettikleri toplum da göç olgusuna hazır bir şekilde beklememektedir. Bu durumda yaşanan karşılaşma süreci beraberinde kültür çatışması, uyum problemleri gibi sonuçların daha hızlı bir süreçte meydana gelmesine neden olmaktadır. Göçün doğasında olan göçmen ve yerel toplumların karşılaşması, sürecin sağlıklı ilerlemesi ve kaliteli bir göç yönetimi açısından önemli bir süreçtir. Özellikle ilk karşılaşma anlarının sosyolojik bir bağlamda değerlendirilmesi ve süreç içerisinde değişiminin gözlemlenmesi gelecek açısından oluşturulacak politikaların belirlenmesinde hayati önem taşımaktadır. Göçmen ve yerel toplumların sosyo-kültürel anlamda tanışmaları ve süreç içerisinde birbirlerini sağlıklı bir şekilde tanımaları onların kültür alışverişlerinin kalitesini belirlemektedir. Dolayısıyla bu tanışma ve kültürel alışveriş sürecinde ilk karşılaşma anı önemli derecede belirleyici olmaktadır. Bu çalışmada göçmen ve yerel toplumların ilk karşılaşma anlarında yaşadıkları deneyimlerin ve değişen algıların sosyal uyum süreçlerini nasıl etkilediği sorusuna cevap aranacaktır.

Türkiye'de hukuki olarak geçici koruma altında yaşayan Suriyeli sığınmacıların bekleme sürecinin belirsizliği ve sürecin ilk yıllarında dile getirilen 'misafir' tanımlaması çeşitli sorun alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunların başında; Suriyeli sığınmacıların yerel toplum nezdinde geçici misafirler olarak kodlanması gelmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2012 yılında geçici koruma statüsü altında bulunanların sayısı 14.237 iken; bu sayı 2022 yılında 3.761.267 (Göç İdaresi Başkanlığı, 2022) olmuştur. Bu bağlamda 'misafirlik' süresinin uzadığı ve geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sığınmacı nüfusunun önemli derecede arttığı görülmüştür. Bu da her iki toplum tarafından 'misafirlik' söyleminin yeniden düşünülmesine sebep olmuştur. Suriyeli sığınmacılar ağırlıklı olarak Türkiye'nin Güneydoğu illerinde yaşamaktadırlar. Bu çalışmanın evrenini oluşturan Şanlıurfa ilinde ise 384.770 geçici koruma kapsamında Suriyeli yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2022). Bu sebeple yoğun bir sığınmacı nüfusun yaşadığı Şanlıurfa'da 'öteki' olarak görülen 'yerel' olan ile 'ilk karşılaşma deneyimleri ve sonrasında değişen algılar' araştırılması gereken önemli bir konu haline gelmiştir. Bu bağlamda sürecin başında Suriyeli sığınmacılar ile yerel toplumun 'ilk karşılaşma deneyimleri ve değişen algıları süreçleri' araştırılarak henüz gelişmekte olan literatüre katkı sunmak; bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2 Literatür

Göçmen ve yerel toplumların ilk karşılaşma anı ve göçün ilk dönemlerinde yaşanan zorlukları konu alan birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak Türkiye ve Almanya örneğinde gerçekleştirilmiştir. Farklı metodolojik yaklaşımlar ile ele alınan bu çalışmalar genel olarak ilk kuşak göçmenlerin veya sığınmacıların dil, kültüre uyum ve yerli halk ile olan etkileşim konularında zorluk çektiklerini ortaya çıkarmıştır. Suriyeli sığınmacılar örneğinde sürecin ilk dönemlerinde var olan 'misafirlik' söyleminin ilk karşılaşma anında olumlu sonuçlar doğurduğuna ve yerli halk bağlamında daha yardımsever tutumlar geliştirdiğine dikkat çekilmiştir. Özkan Yıldız'ın (2013), sürecin ilk yıllarında Türkiye'de geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sosyo-demografik ve ekonomik profillerini, kamp memnuniyetini, Türkiye ve gelecek algısını sığınmacıların bakış açısından değerlendirmek için Şanlıurfa ili, Harran ve Akçakale ilçelerinde yaptığı çalışmasında

sığınmacıların Türkiye ile ilgili var olan algısında göç sonrası herhangi bir değişikliğin olmadığını, Türkiye'ye gelmeden önce Türk devleti ve Türk halkı ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olduklarını ve Türkiye'yi tercih etmelerinin sebebinin de sınıra yakın olması bulgularına ulaşmıştır.

Abulfez Suleymanov (2017), İstanbul- Sultanbeyli örneğinde yaptığı çalışmada yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik duygularının ve tutumlarının ilk karşılaşma anında genel olarak olumlu olduğunu saptamış, bunun temel sebebinin de Suriyeli sığınmacıların yerel halk tarafından hala misafir olarak görülmesi olduğunu ortaya koymuştur. Aynı şekilde Suriyeli sığınmacıların dışlanma, ötekileştirme, vb. maruz kalmadığı buna karşın Suriyeli sığınmacıların yerel halk ile dil engeli sebebi ile iletişim kurmakta zorlandığı, arkadaşlık-komşuluk düzeylerinin bu sebeple zayıf olduğu bunun da toplumsal bütünleşmeyi engelleyen bir durum olduğu ortaya çıkmıştır. İzmir örneğinde yapılan bir çalışmada ise yerel toplumun sığınmacılar ile karşılaşma anlarında çoğunlukla sığınmacıların mağdur olduğunu düşündükleri ve bu sebeple sığınmacılara karşı şefkat duygusu ile hareket ettikleri, buna karşın az sayıda kişinin de sığınmacılar ile karşılaşma anında nefret duygusu hissettiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yerel halkın, çocuklarının sığınmacılar ile aynı sosyalleşme mekânlarında bulunmasından, hoşnutsuzluk duyduğu da çalışmada elde edilen bulgular arasındadır (Yılmaz ve Günay, 2022).

Ayşegül Zor ve Handan Akyiğit (2021), Eskişehir-Osmangazi örneğinde yaptığı çalışmada Suriyeli sığınmacıların kimlik inşası ve sığınmacı olma deneyimi konuları üzerinde durmuş, Suriyeli sığınmacıların tanımadıkları biri ile ilk karşılaşma anlarında Suriyeli veya Türkmen gibi etnik kimlikleri üzerinden kendilerini tanıttıklarını saptamıştır. Türkmen olan sığınmacıların toplumsal kabul noktasında bir taktik olarak Türkmen kimliğine vurgu yaptığı bununla birlikte Müslümanlık kimliğinin ortak bir dini anlayışı ifade ettiği gerekçesiyle sık sık dile getirildiği, çalışmada elde edilen bulgular arasındadır. Bülent Kırmızı (2016), Almanya'daki Türk göçmenler örneğinde yaptığı çalışmada özellikle birinci nesil göçmenlerin hâkim kültür ile ilk karşılaşma anını ele almış; birinci nesil Türk göçmenlerin dil bilmemekten kaynaklı olarak kendi aralarında bütünleştiklerini ayrıca farklı din ve kültür yapısına sahip olma sebebi ile kültür çatışması yaşadıklarını belirtmiştir. Bekir Gündoğmuş ve Ayşe Gayrinal (2019), Şırnak örneğinde yaptıkları çalışmada, Şırnak'ta yaşayan Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyum sürecinde çok fazla sorun yaşamadıkları, Suriyeli sığınmacıların Şırnak'ta konuşulan dile hâkim olması sebebi ile genel anlamda Şırnak'a uyum sağladıklarını saptamıştır.

İpek Ağcadağ Çelik (2021), Hatay- Kilis- Gaziantep örneklerinde "toplumsal kabul ve uyum" konuları bağlamında yaptığı çalışmada, yerel toplum ve Suriyeli sığınmacılar arasındaki sosyal etkileşim ve iletişimin arttığını ama iki toplum arasında sosyal uyumun tam anlamıyla gerçekleşmediğini saptamışlardır. Suriyeli sığınmacılar ile çocuklarının aynı okulda, aynı sınıflarda eğitim görmesini normal bulan ve bu durumdan rahatsızlık duymayan yerel toplumun Suriyeliler ile evlilik konusunda gösterdiği negatif tavır, toplumsal kabul ve uyum sürecinin özellikle yerli halk açısından tamamlanmamış bir süreç olduğunu gösteren bir bulgu olarak çalışmada yer almıştır.

Gaziantep-Şanlıurfa örneğinde yapılan bir çalışmada, Suriyeli sığınmacılardan önce kente yerleşmiş iç göçmenler ve sonrasında kente yerleşen uluslararası göçmenler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Gaziantep ve Şanlıurfa örneklerinde yapılan çalışmada; Gaziantep ilinde 'ekonomik çıkar' sebebi ile iç göçmenler ve uluslararası göçmenler arasında bir çatışmanın olduğu, bu durumun Şanlıurfa'da aynı ölçüde olmadığı saptanmıştır. Bunun temel sebebi ise Suriyeli sığınmacıların yerel toplum ve iç göçmenler ile olan kültürel yakınlığıdır. Diğer bir ifadeyle Gaziantep'de ekonomi, iç göçmenler ve Suriyeli sığınmacıları karşı karşıya getirirken, Şanlıurfa'da Gaziantep'e oranla var olan ve görünür nitelikteki kültürel yakınlık olması iki grubu birbirine yaklaştırmaktadır. Bu anlamda yerel toplumun algılarında değişim olsa da Şanlıurfa'da yerel toplumun Suriyeli sığınmacılara karşı olan olumlu bakışı araştırmanın özgün bulgularındandır (Alarçin, 2019). Yapılan çalışmalar göz önüne alındığında ilk karşılaşma deneyimlerinin her iki toplum için pozitif bir formda gerçekleştiği fakat devam eden süreçte misafirlik söyleminin yeniden düşün(dürül)mesiyle birlikte algılarda negatif yönde bir değişim yaşandığı ifade edilebilir.

3 Metodoloji

Bu çalışma, yerel ve sığınmacı üniversite öğrencilerinin ilk karşılaşma deneyimlerine ve değişen algılarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda araştırma sürecinde görüşmecilerin duygu, düşünce ve iç dünyalarının derinlemesine ele alındığı nitel yöntem tercih edilmiştir. Karataş nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalar için “ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Bu yönüyle araştırmacı bir kaşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer ve muhatabının öznel bakış açısına önem verir” (Karataş, 2015: 63) ifadelerine yer vermiştir. Bu sebeple görüşmecilerin özellikle ilk karşılaşma deneyimleri ve değişen algılarına ilişkin görüşlerini öğrenmek için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği benimsenmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinde görüşmeci genel bir kılavuza sahiptir, görüşülen kişinin ilgi, alakası ve bilgi düzeyine göre sorular sorarak konunun farklı boyutlarını da ortaya çıkarır. Sorular görüşülen kişiye bağlı olarak yön değiştirebilir (Altunışık vd. 2017: 84). Bu bağlamda Harran Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören sekiz Türk vatandaşı yerel öğrenci, sekiz de sığınmacı öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Görüşmeci sayısı, araştırma bulguları doyum noktasına ulaştığı için sekiz ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda örneklem grubunun seçilmesinde belli kriterler ortaya konmuş; bu kriterlere uygun görüşmeciler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu kriterler öncelikle demografik özellikler (cinsiyet ve yaş dengesi) ve sonrasında ‘sığınmacı veya yerel ile tanışık olma’ şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın evrenini; sürecin en başından beri yoğun bir sığınmacı nüfusuna sahip Şanlıurfa ilinde bulunan Harran Üniversitesi oluşturmaktadır. Bu kriterlere uygun görüşmecilerin bulunması sürecinde de kartopu ve amaçlı örneklem teknikleri tercih edilmiştir. Kartopu örneklem yönteminde; araştırılan konu ile ilgili en çok bilgi sahibi olan kişilere ulaşmak esas amaçtır. Çalışmanın ilk örnekleminin bulunmasından sonra ilk örneklem grubunda yer alan kişilerin önerilerinden yola çıkarak başka görüşmecilere de ulaşılır. Bu bağlamda örneklem grubu adeta bir kartopu gibi büyür ve en çok ön plana çıkan bireyler seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 122). Bu bağlamda ilk örneklem grubu araştırmacıların daha önce arkadaşlık yaptığı kişilerden seçilmiştir. Görüşmeler sırasında görüşmecilerin izinleri doğrultusunda ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık 45-60 dakikalık bir süre aralığında gerçekleştirilmiştir ve kayıtların deşifreleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular Erving Goffman ve Zygmunt Bauman'ın kavramsallaştırmaları bağlamında “Karma Temaslar, Gruplaşma, Damga ve Belirsizlik” başlıkları altında tematik olarak “katılımcıların görüşlerinin içeriklerini sistematik olarak” tanımlanması (Altunışık vd. 2007: 269) amacıyla içerik analizi ile yorumlanmıştır. Çalışmada görüşmecilerin isimleri gizli tutulmuştur ve bu durum kendilerine bildirilmiştir. Sığınmacı görüşmeciler için S, yerel görüşmeciler için Y, kadınlar için K, erkekler için E harfleri kullanılmıştır. Bununla birlikte görüşmecilerin yaş ve öğrenim gördükleri bölümleri de fikir vermesi açısından belirtilmiştir. Örneğin (Y5-21-K-Sosyoloji), Sosyoloji bölümünde öğrenim gören 21 yaşındaki yerel kadın öğrenciyi ifade etmektedir. Çalışma mülakat teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel yaklaşımlarla yürütülen bir araştırma olduğundan dolayı Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 23.06.2022 tarih ve 2022/116 nolu etik kurul izni alınmıştır.

4 Bulgular

4.1 Karma Temaslar

Erving Goffman *normal* ve *damgalı* insanlar kavramsallaştırmasında, insanların aynı “sosyal ortamda” olduğu anlar, yani ister bir sohbet vesilesiyle isterse alakasız bir buluşmada birbirleriyle salt aynı ortamda bulunmaları şeklinde olsun, fiziki olarak birbirleriyle doğrudan temas halinde oldukları durumları “Karma Temaslar” olarak adlandırmıştır (Goffman, 2014: 40). Diğer bir ifadeyle karma temaslar, normalin gözünden damgalananın ve damgalananın gözünden normal olanın “bir arada bulunma” halidir denilebilir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar ile yerel halkın ilk karşılaşma anları ve değişen algılar da karma temaslar bağlamında ele alınabilir. Bunun için yapılan görüşmelerde *ilk karşılaşma anı*, *değişen algılar* ve *temastan kaçınanlar* şeklinde karma temasların üç alt kategorisine yönelik bulgular elde edilmiştir.

4.1.1 Karma Temaslar: İlk Karşılaşma Anı

Goffman, karma temaslarda yani normal ve damgalının karşılaştığı anlarda sosyolojinin başlıca sahnelerinden birinin cereyan ettiğini, bu anlarda iki tarafın (normal ve damgalı) da damganın sebep ve sonuçlarıyla doğrudan yüzleştiğini dile getirir (Goffman, 2014: 42). Bu anlamda göç süreci bu karma temasların yaşanmasına zemin hazırlayan bir olgudur. Goffman'ın ifadesi ile karma temasların gerçekleştiği anlardan biri de; ilk karşılaşma anıdır. Bu bağlamda zorunlu göç sürecinin ilk evrelerinde görüşmecilerin gözünden ilk karşılaşma anına ilişkin sorulara yerel ve sığınmacılar şöyle cevaplar vermişlerdir:

"İlk geldiklerinde dışlanmadılar. Şu an bile gelseler kesinlikle aynı şekilde davranılırdı. Biz iki haftada bir Urfa'ya gelmiş kalmış birilerini misafir ederdik. Hatta bizde hiç istemeyen olmadı. Hepsi iyi karşıladı misal Mersin'den. Akrabalarımız vardı işte. Biz aradığımızda direkt, ne gerekiyorsa evlerini falan verdiler. Üç gün sonra biz onlarla karşılaştık zaten. Hani bir birlik vardı yemek yaptık, oturdular." (Y5-21-K-Sosyoloji)

"Hani ilk başta kapıların açılması, doğru bir politikadır. Çünkü yani bunu biz yapmak zorundaydık. Dediğim gibi bizim geçmişten, Peygamberimizin zamanından beridir gelen bir şeyimiz var. Çünkü bu bize düşen bir görev gibi bir şeydi. Avrupa ülkesi açmayabilirdi ama biz onların sınırındayız. Kardeşiz. Açmak doğru bir karardı. Ben bunda yanlış bir şey görmüyorum. Olaylar zaten sonrasında patlak veriyor aşlında." (Y1-22-K-Maliye)

Yerel görüşmeciler ilk karşılaşma anında Suriyeli sığınmacılara karşı daha çok yardımsever ve dayanışmacı bir tutumda olduklarını; sığınmacılara yardımcı olmanın gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Fakat Y1'nin her şey ondan sonra başladı vurgusu bu anlamda birtakım değişikliklerin yaşandığını anlatmaktadır.

Bauman, "sığınmacıların, kötü haberleri dünyanın uzak bir köşesinden kapılarımıza taşıdığını, içtenlikle unutmak hatta daha iyisi yok olmasını istediğimiz küresel, uzak, sıklıkla duyduğumuz fakat çoğunlukla görmediğimiz, elle tutulmaz, karanlık ve hayal edilmesi güç kuvvetlerin farkına varmamızı sağladıklarını ve bize onları hatırlatmaya devam ettiklerini" dile getirmiştir (Bauman, 2018: 20). Diğer bir ifadeyle; sığınmacılar gündelik olanın alt üst olabileceğini, düzenin yıkılabileceğini ve savaş gibi hayal edilmesi güç bir olgunun bizim de hayatımıza her an girebileceğini hatırlatır. Nitekim Bauman'a göre sığınmacılar; "bağlayıcı gücünü kaybetmiş bir düzenin çöküşünün cisimleşmiş halleridir" (Bauman, 2018: 19). Bu anlamda düzenin çöküşünü temsil eden sığınmacılar; yerel olanın gözünde bir paniğe sebep olabilir. Yerel görüşmecilerin dile getirdikleri de bu durumu özetlemektedir:

"Yani savaşın buraya sıçrama şeyi de beni korkutuyordu açıkçası. Sınav dönemindeydim, insanın geleceğinin belirsiz olduğu bir dönemde. Ve hani o belirsizlik içinde aşlında daha büyük bir belirsizlik vardı, düşünüyorsun? Hani insanlar hayatlarına, mesleklerine başlamışlar ve orada bir savaş var, oradan kaçıyorlar. Mesela doktor olmuş, kaçmak zorunda kalmış, mesleğini yapamıyor. Geliyor burada normal bir pazarcılık işinde çalışıyor. Düzeni alt üst olmuş." (Y6-21-K-Tıp)

"Özellikle savaşın ülkemize de sıçramasından korkuyordum. Çünkü dediğim gibi Diyarbakır'da yaşıyorum ve sınıra diğer şehirlere kıyasla biraz daha yakın bir şehirdir. Yani ister istemez gelir mi gelmez mi diye korkuyordum." (Y7-21-E-İngilizce Öğretmenliği)

Görüşmecilerin bazıları savaş ve şiddetin Türkiye'ye de sıçrama ihtimalinden duydukları korkuyu dile getirmiş, böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde yıkılacak olan düzen konusunda tedirgin olduklarını vurgulamışlardır. İlk karşılaşma anı sığınmacı görüşmecilere de sorulmuştur:

"İlk geldiğimizde bizim komşularımız iyiydi. Benimle hep konuşuyorlardı. Çay içmeye çağırıyorlardı. Orada dışlanma ya da başka bir şey hissetmedim. Esnafın çocuklarıyla oturuyordum. Hiçbir şey söylemiyorduk, oturuyorduk. Türkçe bilmiyordum onlar da bana öğretmeye çalışıyorlardı." (S1-22-E-İnşaat Mühendisliği)

"Biz iki defa Türkiye'ye geldik. İlk 2013'te geldik. O aralarda Türkiye'de çok Suriyeli yoktu. İşte yabancı hissettik kendi evlerimizde. Çünkü okula gitmedik. Belki biz kanunları falan bilmiyorduk. Babam da çalışmadı ama yani Türk insanlar bizi çok sevdiler. Evlerine almak istediler o kadar yani. Her şey getirdiler ev eşyaları dahil. Ev temizlemede bize yardım ettiler. Her şeyde yardım ediyorlardı." (S4-22-K-Makine Mühendisliği)

Görüldüğü üzere Suriyeli görüşmeciler de özellikle ilk karşılaşma anında yerel halkın onlara karşı iyi ve yardımcı olduğunu ve herhangi bir ötekileştirme yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Özellikle

ilk karşılaşma anında yerel ve sığınmacı görüşmecilerin söyledikleri bağlamında elde edilen bulgular birbiri ile örtüşmektedir.

4.1.2 Karma Temaslar: Değişen Algılar

İlk karşılaşma anında hem yerel toplumda hem de sığınmacı toplumda gruplaşmalara rastlanmamış; tam tersi empati ve dayanışmanın egemen olduğu ilişkiler yaşanmıştır. Fakat görüşmecilerden elde edilen bulgular, bu dayanışmanın uzun sürmediğini ve süreç içerisinde nefret söylemleri ve gruplaşmaların yükseldiği bir ortamın doğduğunu göstermektedir:

“İlk geldikleri zaman bu kadar uzun kalacaklarını biz dahil kimse tahmin edemezdi. Ne düşünülüyordu? Orada bir savaş var gelmişler, savaş bitecek onlar geri dönecek ülkelerine. Tabi onların düşüncesini bilmiyorduk. Çünkü onlar buraya bir düzen kurmak için gelmiş. Biz bunu bilmiyorduk. Bunu bilseydik ilk başta, Urfa'nın tepkisi çok farklı olurdu.” (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

“Türkiye'ye gelip bu kadar yoğunlukta bir nüfusun Türkiye'deki dengeleri değiştirmesi tabii ki yerel halk tarafından ki benim tarafımdan da hoş karşılanmadı. Ön yargılar falan başladı. Yani bir gün sabah kalkıyorsunuz ve beş yüz bin göçmen şehrinizde. Yani her gün onlarla karşılaşıyorsunuz. Sonradan ekonomiyi tamamen değiştiriyorlar. Bu negatif veya pozitif anlamda. Sonra kültür kaynaşması falan sürekli haberlerde onları duyuyorsun. Bence büyük bir ön yargı başladı yani.” (Y3- 22- E- Makine Mühendisliği)

Bu noktada Suriyeli görüşmeciler de sayısal büyüklüğün önemini vurgulamıştır:

“Bence şöyle; yabancı insanları seviyorlar. Tanımadıkları insanları seviyorlar. Sayı da azsa daha çok seviyorsun. Mesela burada bir tane Amerikalı varsa herkes ona yaklaşır. Yüz tane Amerikalı varsa kimse ona yaklaşmaz. Yıllar geçtikçe de sayı artmış ve insanlar artık gerilmeler yapmaya başlamışlar. İşte genelleme gibi hatalara girmişler ve gerilmeye başlamışlar.” (S1, 22, E, İnşaat Mühendisliği)

“Biz de çok istedik çünkü birinci göçümüzde Türkiye'de çok rahatladık diye. Ve insanlar bizi çok sevdiği için bize benziyorlar dedik. Ve tekrardan geldik ama Türk insanlar eskisi gibi heyecanlı değildi gibi. Çünkü eskiden acaba sayımız az mı olduğu için bilmiyorum ama daha böyle yardım severlerdi.” (S4- 22- K- Makine Mühendisliği)

Şeklinde hem yerel hem de sığınmacı görüşmeciler ilk gün var olan dayanışmadan eser kalmadığını; bunun temel nedeninin de Suriyeli sığınmacıların sayısının artması ve bir düzen kurmaları olarak değerlendirmişlerdir. Bu anlamda Murat Erdoğan'ın Suriyeliler Barometresi adlı çalışmasında dile getirdiği; “yeni gelenlerin niteliği/ statüsü (göçmen, sığınmacı, mülteci) uyum süreci açısından en önemli unsurların başında gelmekle birlikte, uyum sürecinin nasıl işleyeceği konusunda yeni gelenlerin niteliği kadar, “sayısal bütünlüğü” de önemli bir rol oynayacaktır (Erdoğan, 2019:18). Sözü araştırmamızda doğrulanmıştır. Bulgular göstermiştir ki; Suriyeli sığınmacıların sayısal olarak artması, bir düzen kurmaları, vatandaşlık almaları ve ekonominin çökmesinin sebebi olarak görülmeleri iki toplumun uyum sürecini de olumsuz etkilemiştir. Bu anlamda yerel görüşmecilerin söyledikleri bu durumu özetlemiştir:

“Burada alışveriş yapmaya, araç alıp satmaya, ev alıp satmaya başladılar. Düzen kurmaya başladılar. Burada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaya başladılar. Evet burada yani çocukları olmaya başladı. O çocukları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayıldı. Bunlardan sonra zaten artık bunun bir kaçışının olmadığını anladık.” (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

“Onlar da adapte olamadı bize, biz de onlara adapte olmadık. Bunun en büyük sebebi de zaten ekonomi. Herkese göre bir milyar aylık maaş veriliyor. Ya bu çalışmayanları Suriyelilere falan filan. Mesela herkesin düşüncesi diyor ki; bizden çıktı o para, o benim cebimden çıkıyor, benim vergilerim yüzünden çıkıyor. Ama mesela o bize yansıtılmasaydı dediğim gibi bizim ne bileyim domates fiyatımız artmasaydı elektriğimiz, doğalgazımız artmasaydı mesela anladın mı? Bizim alım gücümüz düşmeseydi biz bunu onlara yansıtırdık.” (Y1- 22- K- Maliye)

Şeklinde dile getirmişlerdir. Bauman ayrıca “ahlaki bir panikten” (Bauman, 2018: 9) bahseder. Bauman'a göre ahlaki panik; “toplumsal refahı tehdit eden bir kötülük olduğuna dair çok sayıda insan arasında yayılan korku hissidir. Bauman özellikle haberlerin, sosyal medyanın ve sığınmacılara dair olan yetersiz bilginin bu ahlaki paniği körüklediğini dile getirmiştir” (Bauman, 2018: 9). Bu anlamda yerel görüşmecilerin Suriyeli sığınmacılar ile ilgili haberleri sosyal medyadan öğrendiği ve bu haberlerden olumsuz etkilendikleri ortaya çıkmıştır:

“Özellikle ön yargım vardı bayağı göçmenlere karşı. Çünkü sosyal mecraların veya haber bültenlerinin bize empoze ettiği şey pek de pozitif anlamda değildi. Yani neler yaşadığını değil, sadece savaşmaları gerektiğini falan söylüyordu. Ayrıca “Suriyeliler sınavsız üniversiteye gidiyor” söylemi benim kanayan yaramdı. Çünkü tam o dönemlerde sınava hazırlık sürecim vardı ve inanılmaz kötüydü benim için. Bu haber de beni çok sinirlendiriyordu.” (Y3- 22- E- Makine Mühendisliği)

“Suriyeliler ile ilgili haberleri Twitter’da takip ediyordum. Çoğu olumsuz nitelikteydi ve çoğunu kendi gözlerimizle de gördüğümüz veya şahit olduğumuz için şaşırmiyorduk. Yalan olabilir diye düşünmüyorduk. Hiç düşünmedim, hiçbir haberde düşünmedim.” (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

“Mesela Twitter’da diyor sizin kocalarınızı alacağız, sizin yerlerinizi alacağız. Türk kadınları siz yetemiyorsunuz. Yani sen buraya gelmişsin. Neden böyle bir söz yaparsın bir de bunu sosyal medyada paylaşırsın? Ve bir de böyle şeyler de var. ‘Gelin bizi çıkarın, kolaysa çıkarın bizi buradan.’ Hani biz burdayız artık ne oluyoruz? Siz neden bizimle bir savaşa girdiniz? Anladın mı? Onların bizimle bir savaşa girdiklerini düşünüyorum.” (Y1-22- K-Maliye)

Şeklinde Suriyeli sığınmacılar ile ilgili haberleri özellikle Twitter’dan öğrendiklerini ve bu haberlerin olumsuz nitelikte olduğunu dile getirmişlerdir. Bu noktada Goffman’a göre de “belli bir damgaya sahip biri; bir yasayı çiğnediğinde, bir ödül kazandığında veya türünün ilk örneği olarak bir yerde arz-ı endam eylediğinde yerel ahali, her defasında bunu dedikodu kabilinde dikkate alır; hatta bu tür olaylar, tüm toplumun genelinde kitle iletişim vasıtaları aracılığıyla yankı da bulabilir. Her halükarda söz konusu damgalı bireyinkine benzer bir damgaya sahip olanlar, kendilerini ansızın normaller tarafından etrafları sarılmış halde bulurlar. Ve itibar atfetme veya itibarsızlaştırma yönünde bir kıymetlendirmeye maruz kalırlar” (Goffman, 2014: 59). Bu noktada yerel görüşmeciler birtakım ifadeler söylemiştir:

“Diyelim bir Suriyeli işte bir eve giriyor, bir aileyi öldürüp mesela parasını alıyor. Yani ister istemez o Suriyeli kelimesi senin bilinçaltına yerleşiyor. Tüm Suriyeliler öyledir gibi şey hissediyorsun. Sonra o kişiyi gördüğünde Acaba bu da öyle yapar mı? Bu da öyle biri midir diye düşünüyorsun ve yerini şeyden, sevgiden, saygıdan daha çok kine ve nefrete sürüklüyor.” (Y7- E- 21- İngilizce Öğretmenliği)

“Zaten hiç şeyleri demiyorum bile. Sosyal medyada gördüklerimiz, haberde gördüklerimiz, tecavüzcü, tacizci, gasp bunlar. Sadece o an benim gördüğüm. Hani onlardan korktum, anladın mı? Biraz da hani şey yapabilirlerdi, durgun olabilirlerdi, ne bileyim biraz da kendilerini geri çekebilirlerdi.” (Y1- 22- K- Maliye)

Görüldüğü üzere; ilk karşılaşma anında var olan empati ve dayanışma; Suriyeli sığınmacıların sayılarının artması, kalma sürelerinin uzaması ve önemli faktörlerden biri olan vatandaşlık almaları ve böylelikle yerel toplum tarafından ‘kalıcı’ olarak kodlanmaları gibi etkenler sebebiyle yerini nefret ortamına bırakmıştır. Ayrıca yerel toplumun Suriyeli sığınmacılara karşı olan negatif tutumunda sosyal medya mecraları özellikle Twitter’da yer alan olumsuz nitelikteki haberlerin önemli ölçüde etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu haberler, yerel toplum gözünde ‘onlar’ algısını güçlendirmekte; sığınmacı düşmanlığını körüklemektedir.

4.1.3 Karma Temaslar: Temastan Kaçınanlar

Goffman böylesi durumların veya temasların var olduğu bilincinin bile normal ve damgalı bireylerin hayatlarını bu temastan kaçınacak şekilde düzenlemelerine yol açabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda karma temas mekanlarından kendini geri çektiğini dile getiren yerel görüşmecilerin söyledikleri bu durumu özetlemektedir:

“Karaköprüde mesela şeyi bulamazsın, Suriyeli bulamazsın. Ya da çok zengin Suriyeliler vardır. Onlar da mesela bir kısım ayrılır. Ama Bahçeli evlere girdiğin zaman, Topçu Meydanı’na, Rabia Meydanı’nda gittiğin zaman toplu halde Suriyeli var. Abim mesela diyor ki; bahçeli evlere inme. Ben size diyorum Bahçeli evler yasak size. Gidin istediğiniz yere ama bahçeli evlere girmeyin.” (Y1- 22-K-Maliye)

“İkinci kez biriyle karşılaşmamaya çalıştım. Toplum olarak kendimizi koruyalım dedik. Mesela aileler çocuklarını korusunlar işte. Tabii ki yeni gelmiş. Belki çok iyi bir insan da olabilir ama güven yok. Sonuçta farklı bir ülkeden gelmiş. Zaten ilk defa böyle bir insan görüyorsun mesela. Böyle ve bu kadar kalabalık görüyorsun. İnsanlar maddi manevi olarak kendini koruma altına almaya başladılar.” (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

Sözleri ile Suriyeli sığınmacılar ile oluşabilecek herhangi bir temastan kaçındıklarını dile getirmişleridir. Bununla birlikte iki yerel görüşmeci de Suriyeli sığınmacıların kendini geri çektiğini dile getirmiştir:

“Onlar da kendi aralarında koalisyon kuruyordu. İşte Türkler’e pek yanaşmayalım düşüncesi vardı. Ve bizim nasıl onlara negatif yansıttığımız duygular varsa onlarda da o negatif duygular vardı. Yani ben normal karşılıyordum çok da şey değil.” (Y3- 22- E- Makine Mühendisliği)

“Mesela biraz onlara yardımcı olmaya çalıştık ama en ufak bir işimizi kötü algılıyorlar. Mesela Nerelisiniz diye sorduk, Suriyeliyiz dedi. Hani biraz sohbet açmaya çalıştık. Biz de ön yargımızı karalım. Anladın mı? Ama mesela hemen soruyu cevaplayıp önüne dönüyorlar. Yani konuşmayı kesiyorlar.” (Y1- 22-K- Maliye)

Şeklinde bazı görüşmeciler de Suriyeli sığınmacıların bu temastan kaçındığını dile getirmiştir. Goffman, özellikle bu durumun damgalı insanlar için daha zorlayıcı olacağını, damgalı insanların bu bağlamda daha fazla şeye çeki düzen vermeleri gerekeceğinin altını çizmiştir. Bu anlamda yerel görüşmecilerin söyledikleri dikkat çekici niteliktedir:

“Eğer ki burada bir düzen kurmaya çalışıyorlarsa o kuracakları düzene biz destek vermezdik. Böyle bir düşünceye girdik. Yani mesela bizim yanımıza gelip işte bizim iki katlı evimiz varsa üst katını kiraya isteselerdi asla vermezdik. Ya da gelip iş isteselerdi asla iş vermezdik.” (Y2- 24-E- İnşaat Mühendisliği)

“Bizim toplumumuzda şöyle bir şey var. Biz onları aldık. Onların bize çok iyi davranması lazımdı. Bize çok iyi bakmaları lazımdı. Ama bize ihanet ettiler, bizim iyiliğimizi suistimal ettiler. Anladın mı? Böyle bir beklenti içindeydik.” (Y1- 22- K- Maliye)

“O mahcubiyet duygusunu bence yitirmişler. İlk geldiklerinde savaştan kaçtılar, geldiler, mahcup oldular. İşte ne bileyim bazı davranışları yapmaktan kaçınıyorlardı. Ama şimdi Urfa’da daha fazla Suriyeli olduğu için bence bu davranışlarını pek değiştirmeye çalışmıyorlar.” (Y7- 21- E- İngilizce Öğretmenliği)

Şeklinde özellikle yerel görüşmeciler Suriyeli sığınmacıların birtakım konularda ‘beklenildik şekilde davranması’ gerektiğinin altını çizmiştir.

4.2 Gruplaşmalar

a Çok yönlü bir sosyal bilimci olan Bauman, gruplar arası ilişkiler ve tanımlama biçimleri üzerinde de durur. Bauman’a göre toplumsal hayatta insan ilişkilerine bağlı olarak üç grup vardır. Bu gruplar; biz, onlar ve yabancı grubudur. Bu gruplar sosyal iletişim ve sosyal mesafe hakkında bilgi veren önemli gruplardır. Öncelikle iç grup ve dış grup ayrımı yapan Bauman’a göre “iç grup ait olduğumuz, dış grup ise ait olmadığımız ve olmak istemediğimiz gruptur” (Demirkaya, 2016). Bu tanımlamayı göz önünde bulundurduğumuzda; kendimizi ait hissettiğimiz ve ‘onlar’ grubunun olumsuz özelliklerine karşın kendimizi olumladığımız grup biz grubudur. Buna karşın ‘onlar’ grubu hakkında bilgi sahibi olmadığımız (buna gerek duymadığımız) ve zaman zaman bizi korkutabilen bir gruptur. Bu sebeple bu grubun bir parçası olmak istemeyiz. Buna karşın ‘yabancılar’ ise bambaşka bir kategoridir. Bauman’a göre “yabancılar, ne bizim bir parçamızdırlar ne de onların bir parçasıdır. Ne düşman ne de dost oldukları için şaşkınlık ve endişe yaratırlar. Onlarla tam olarak ne yapacağımızı, onlardan ne bekleyeceğimizi, onlara nasıl davranacağımızı bilemeyiz” (Bauman, 2013b: 66; Özselçuk, 2017: 119). Bu sebeple yabancılar, “güvensizlik yaratırlar. Haliyle göze batar, huzursuz ederler. Yabancıardan kurtulmak için bir sürü yol deneriz” (Demirkaya, 2016). Bu bağlamda bu kısımda Bauman’ın ‘biz, onlar, yabancı’ kategorileri temel alınmış; Suriyeli görüşmecilerin gözünden Türklerin, yerel görüşmecilerin gözünden Suriyelilerin hangi kategoride yer aldığı araştırılmıştır. Bu anlamda yerel görüşmeciler içinde iki ana grup oluşmuştur. Bu gruplardan ilki; Suriyeli sığınmacıları yabancı kategorisinde ele alırken, ikinci grup Suriyeli sığınmacıları ‘onlar’ kategorisinde ele almıştır.

“Yabancı oluyorlar. Çünkü bizim karşıt kategorimiz onlar olamaz. Yani biz ‘biz’ kategorisindeyse, onlar ‘onlar’ kategorisinde olamaz. Yani bu kadar küçük bir devletin bizim karşıtımız olabileceğini düşünmüyorum. Ben onları yabancı olarak nitelendiriyorum. O şekilde değerlendiriyorum yani.” (Y4- 23- K- Tıp)

Y4, Suriyeli sığınmacıların ‘Biz’ e karşı ‘Onlar’ olamayacağını dile getirmiştir. Bununla birlikte bir başka görüşmeci de Suriyeli sığınmacıları ‘yabancı’ daha doğrusu ‘misafir’ kategorisinde ele almış;

fakat tam bir 'biz' olamayacaklarını ve aynı şekilde biz kategorisinin karşısı ve uzağı olabilecek 'onlar' kategorisinde de olamayacaklarını belirtmiştir;

"Benim bulunduğum ortam bu ayrımı yapmadığı için ben de yapmadım. Ve ben şu an bile Suriyelilerin çok temiz olduğunu düşünüyorum. Ama tam anlamıyla biz değiller tabi ama onlar da değiller bence. Çünkü biz'e karşı hiçbir şeyleri yok. Senin yediğin yemeği yiyorsa öteki değildir. İlk başlarda da bu ayırmadan ziyade onları misafir olarak görüyordum." (Y5- 22- K- Sosyoloji)

Bauman, bu durumu yabancıların gri alanda olması ile açıklamaktadır. "Yabancı, iç grup ile dış grup arasındaki gri alandır. Bu alan anlaşılır bir biçimde faydalı bir rol oynayamaz; zararlı, niteliksiz olarak görülür" (Nizam ve Gül, 2019: 102). Yani Suriyeli sığınmacıların ne kadar iyi yönleri ele alınsa da 'Biz' olmadıkları vurgulanmıştır. Bununla birlikte diğer görüşmeciler ise Suriyeli sığınmacıları 'Biz' grubuna sürekli karşıt olacak 'Onlar' olarak nitelendirmiştir:

"Bu biraz ırkçılık gibi olabilir ama onlar daima bizden farklı. Onlar bizden değil ve asla biz olmalarını da ben istemiyorum. Herkes kabul etse de ben kabul etmiyorum. Biz de asla onlar olmayacağız. Tamamen biz ve onlar diye bir şey var. Onlar asla biz olamaz ve bu iki grup birleşemez." (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

"Bu soruyu 10 yıl önce sorsaydınız Suriyeliler için yabancılar derdim. Ama şu an 'onlar' grubundalar. Dediğim gibi; onların ülkemizde kazandığı ayrıcalıklar bizi onlarla karşı karşıya getirdi. Ve bu da nefretin artmasına sebep oldu. İşte başlarda etliye sütlüye karışmayan, memleketlerinden gelen, bu ülkede geçici olarak yaşamaya çalışan insanlardı. Ve onları yabancılar grubuna alabilirdik. Ama şu an ülkemizde bazı Türk gruplar ile Suriyeli grupların gerilimli anlar yaşamaları, sosyal medyada Suriyelilerin çok karışımıza çıkması onları 'onlar' grubuna taşıdı. Ve hiçbir zaman 'Biz' grubu olmayacaklar, olmalarını da asla istemem. Onlar bence 'yabancı' olarak kalmalılardı ama zamanla 'onlar' grubuna geldiler. Ama asla 'Biz' olmayacaklar." (Y7- 21- E- İngilizce Öğretmenliği)

Y7'nin dile getirdiği 'zamansallık' vurgusu da dikkat çekici bir boyuttur. Suriyeli sığınmacıların başlarda yabancı kategorisinde olduğunu dile getiren Y7, yabancı kategorisinde olmalarında sürecin başlarında var olan 'misafir' vurgusunun etkili olduğunu dile getirmiş; Suriyeli sığınmacıları sürecin başında, geçici olarak kalacak yabancılar olarak değerlendirmiştir. Fakat sürenin uzaması ve birtakım olayların gerçekleşmesi gibi unsurlar neticesinde Suriyeli sığınmacıların artık Yabancı değil; biz'e karşı 'onlar' grubunda olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların 'onlar' kategorisinde olduğunu dile getiren görüşmecilere; 'Biz' ve 'Onlar' gruplarını ayıran şey nedir? Sorusu sorulmuştur:

"Suriyeli ülkesini savunamayan, Türk ülkesini savunanıdır. Biz ve onlar'ı ayıran şeylerden biri de bu zaten. Bizim ülkemizde böyle bir şey olsaydı kendimizi savunurduk diye düşünüyorum. Yani Suriye'de kendini savunan insanlar zaten vardı ama yüzdeye vurduğumuz zaman Suriye'de yüzde yirmisi savunup yüzde sekseni kaçırırsa, Türkiye'de yüzde sekseni savunurdu. Biz ve onları ayıran en büyük etken zaten bu." (Y2- 24- E- İnşaat Mühendisliği)

"Mesela bence bir defa bu genellemeyi yapmak ne kadar doğru olur bilmiyorum ama en azından gözlemlediğim kadarıyla Arap olanlar, Suriye Arapları olan bu kişiler biraz daha rahat ve şeyler böyle kişilik olarak yani kendi kültürüm ile kıyaslayınca çok daha rahatlar. Böyle keyiflerine düşkünler veya eğlenceyi daha çok seven kişilikler bence." (Y3- 22- E- Makine Mühendisliği)

"Onların bizden 15- 20 yıl kafa olarak geride olduklarını düşünüyorum. Bizden çok gerideler. Mesela sen bu kıyafeti giyebiliyorsun bunun sebebi ne? Bu toplum birazcık daha düzeldiği için, sana bakmayan insanlar olduğu için anladın mı? Çünkü senin gibi 100 tane kız daha böyle giyindiği için sen daha rahatsın. Ben de aynı şekilde. Ama onlarda öyle bir şey yok. Bu konuda kesinlikle farklıyız." (Y1- 22- K- Maliye)

Görüldüğü üzere Suriyeli sığınmacılar ile farklı olduğunun vurgusunu yapan yerel görüşmeciler; Suriyeli sığınmacılar ile bir benzerlik durumunun olmadığını sıkça vurgulamış; yabancı kategorisinde bile ele alınsa Suriyeli sığınmacıların 'Biz' olamayacaklarını dile getirmişlerdir. Bu durum, M. Murat Erdoğan'ın "Suriyeliler Barometresi" başlıklı, Türkiye geneli yaptığı araştırmasının bulguları ile benzerlik göstermektedir. Nitekim Erdoğan da araştırmasında "Suriyelilerin Türk toplumuna benzeyip/ benzemediğini sormuş; bu soruya verilen cevaplarda Hiç

benzemiyor ve Benzemiyor diyenlerin oranı %81,9 olarak çıkmış, iki yıl içinde Hiç Benzemiyor diyenlerin sayısında artış yaşandığını saptamıştır” (Erdoğan, 2019:61).

Bunun dışında “Üyelerinin düzen içerisinde yaşamaya alışık oldukları modern dünyada yabancı, bir belirsizliğe karşılık gelmektedir ve yabancıların bilin(e)mezliği, toplumsal düzene tehdit olarak görülmektedir” (Nizam ve Gül, 2019: 102). Suriyeli sığınmacıları ‘yabancı’ kategorisinde gören yerel bir görüşmecinin bu anlamda söyledikleri bu bilinmezliğin ve tanınamamanın sonucunda gelişen belirsizliği de ortaya koymaktadır:

“Korkuyorsun. Hani evine almaktan korkuyorsun, onlara çok fazla yaklaşımdan korkuyorsun. Erkeklerinin ne tepki vereceğini çünkü onlar da korkmuşlar sonuçta. Evet. Biz hani bizden de korkacaklar mı? Çok hassas davranmak zorunda kalıyorsun ama sana da zararları dokunacak diye bir direnç göstermek zorunda olduğunu da hissediyorsun” (Y5- 22- K- Sosyoloji)

Bauman bu durumu bir kitabında şöyle ele alır: “Oysa yabancılara dair bilgimiz onların (hesaplı) hareketlerini okuyamayacak kadar azdır, niyetlerinin ne olabileceğini ve bir sonraki adımda ne yapacaklarını tahmin edemeyecek kadar az. Yabancılar korkutucu şekilde öngörülemez oldukları için kaygıya neden olmaya eğilimlidir” (Bauman, 2018: 14). Erving Goffman da bu noktada normallerin aslında kötü niyetli olmadıklarını; kötü niyetli olduklarında bile bunun eksik ve yanlış bilgidir kaynaklandığını altını çizmektedir (Goffman, 2014: 163). Yerel görüşmeciler genel olarak Suriyeli sığınmacıların yabancı ve onlar olduğunu düşünmektedir. Araştırmada Suriyeli sığınmacıları ‘Biz’ olarak kabul eden bir bulguya rastlanmamıştır.

Suriyeli görüşmeciler de kategorilen(diril)me noktasında yaşadıkları deneyimleri şu sözlerle dile getirdiler:

“Gruplaşmalar vardı aslında. Olumlu arkadaşlarım vardı, olumsuz arkadaşlarım da vardı. Hatta mesela Suriyeli arkadaşlarım da sadece birbirleri ile takılıyorlardı. Hani Türklerle falan konuşmuyorlardı. Bizim buradaki diğer arkadaşlar. Yani neden bilmiyorum ama böyleydiler. Bizim iki taraftan gruplaşmalar vardı aslında. Ben böyle gruplaşmaları sevmiyordum diye herkesle konuşuyordum. Hatta bazı arkadaşlarım bunlarla konuşma falan diyorlardı ama ben herkesle konuşuyordum” (S5- 23- K- İnşaat Mühendisliği)

“Sınıf içerisinde yani bir derste öyle gruplara ayırdı bizi hoca. Bir grupta biz Suriyelileri istemiyoruz dediler ve benim sınıf arkadaşlarımı çıkarttılar. Çok kötüydü yani.” (S2-22- K- Moleküler Biyoloji)

Suriyeli görüşmecilerin yaşamış olduğu bu deneyimler; bu gruplaşmaların etkileri ile gündelik hayatlarında karşılaştıklarını göstermektedir. S5’in özellikle “Suriyeli arkadaşlarım da Türklerle konuşmuyordum” vurgusu üniversite genelinde Suriyeli ve Türk vatandaşı öğrencilerin ne oranda etkileşim içinde oldukları konusunda merak uyandırmıştır. Fakat araştırmaya katılan Suriyeli görüşmeci profili genel olarak; uyuma istekli ve bu konuda çaba sarf eden insanlar şeklindedir. Bu sebeple gruplaşmalar konusunda çok gruplaşma yanlısı olmadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca yerel toplum ve Suriye toplumu arasında farklılıklardan ziyade benzerliklerin daha fazla olduğunu dile getirmişlerdir. Yani yerel grubun ‘Biz’e yakın olduğunu belirtmişlerdir. Sadece iki görüşmeci iki ülke arasında farklılıkların daha çok olduğunu dile getirmiştir.

Bu bağlamda Farklılıklar mı çok? Yoksa benzerlikler mi? sorusuna:

“Mesela ilk olarak benzerlikleri daha çok bence. Rakka halkı ve Urfa halkı çok benziyor. Giyim, din, yemek anlamında çok benziyorlar. Çiftlik yani arazi falan Suriye’de çok var. Urfalılar arazilerde çalışıyor değil mi? Rakkalılar da arazilerde çalışıyorlar. Tarımda yani. Yani para kazanma şekilleri bile aynı” (S4- 22- K- Makine Mühendisliği)

“Benzerlikler çok bence. Yemek, örf-adetler aynı. Düğünler ortak. Kına bizde de var. Nişan bizde de var. Ama düğünde farklılıklar var. Bizde mevlit var, burada da var. Daha dinsel konularda benziyor hatta dinsel konularda aynı neredeyse.” (S6- 22- E- Hemşirelik)

Şeklinde benzerliklerin daha çok olduğunu dile getirmişlerdir. Farklılıkların daha çok olduğunu söyleyen iki görüşmeci de daha çok toplumsal yapı üzerinde durmuştur:

“Biz merkezde oturuyorduk ve bütün insanları görüyorduk ya. Mesela bu kıyafetler farklı geliyordu. Türkler çok makyaj kullanıyorlar sigara çok içiyorlar. Bir de burada kafeler, yani kadınlar girer ve öyle rahat oturabiliyorlar burada. Yani Suriye’de bazı kafeler sadece

erkekler için. Burada öyle bir şey yok. Burada mesela kadın; daha özgür, daha rahat.”(S2- 22-K- Moleküler Biyoloji)

“Hani giyimler falan. Orada mesela kadınlar şöyle giyiyordu siyah bir şey sadece. Bence orada (Suriye’de) daha çok çocuk yapıyorlardı. Ama burada çok değil. Bir de burada mesela kızları daha çok seviyorlar. Bizim orada erkekleri yani erkek çocuklarını daha çok seviyorlar. Ben böyle gördüm.”(S5- 23-K- İnşaat Mühendisliği)

Şeklinde daha çok toplumsal yapı üzerinden farklılıkların olduğunu dile getirmişlerdir. Genel olarak Suriyeli görüşmeciler benzerliklerin daha çok olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda M. Murat Erdoğan “Suriye Barometresi” adlı çalışmasında Suriyeli sığınmacıların kültürel anlamda benzer olduklarını, ‘benziyorlar-çok benziyorlar’ ifadelerine %57,2 oranında destek verdiklerini, Türklerle kültürel olarak benzer olmadıklarına inanan Suriyelilerin oranı ise %21,9 olarak araştırmada saptanmıştır” (Erdoğan, 2019: 148). Farklı metod ve örneklem grubu üzerinde olsa da benzer bulgular bu araştırmada da ortaya çıkmıştır.

4.3 Damga

Erving Goffman, insan ilişkilerini merkeze aldığı teorisinde ‘normal olan ve damgalı olan’ olmak üzere iki ayırım yapar. Fakat bu ayrımlar bir insan veya bir grubu değil; bir ilişki biçimini yansıtmaktadır. Goffman bu durumu şu şekilde değerlendirir. “Normal ve damgalı somut kişiler değildir, ikisi de birer bakış açıdır. Bu bakış açıları, karma temaslar esnasında, layıkıyla yerine getirilmemiş normlar gereğince toplumsal olarak üretilirler” (Goffman, 2014: 190). Yani, “Damga, sabit bir nitelik değildir, bir ilişki türüdür. Damgalı, “ötekiyle” ilişkilerinde onu itibarsızlaştıran (veya itibarsızlaştırabilecek) bir vasfa sahip olandır” (Goffman, 2014; Ünsaldı, 2014: 15). Buna bağlı olarak Goffman, bir eserde birbirinden farklı üç tip damgadan bahseder. “Birinci damga türü; bedenin korkunçlukları- muhtelif fiziki deformasyonlarından gelir. İkinci damga türü; zayıf irade, baskıya müstehak ya da doğal olmayan tutkular gibi bireysel karakter bozukluklarından gelir. Goffman; bağımlıları, suçluları, eşcinselleri, işsizleri bu grupta ele almıştır. Son olarak ırk, ulus, ve din gibi olgulardan oluşan etnolojik damgalardan bahseder” (Goffman, 2014: 31). Bu damga grubunun diğer damga gruplarından temel farkı; damganın soy bağı ile ailenin diğer üyelerine de geçebilmesidir. Yani etnolojik damgaya sahip bir bireyin bu damgadan kurtulması zor olmakla birlikte; bu damga, ailenin tüm üyelerinde aynı şekilde mevcut olmaktadır. Suriyeli sığınmacılar da bu bağlamda üçüncü gruba girmektedir. Çünkü gündelik yaşamda Suriyeli kimliklerinden ötürü birçok ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Kendini ‘Normal’ olarak tanımlayan yerel halk için Suriyeliler, Suriyeli kimliklerinden ötürü itibarsızlaşmış, damgalanmış ‘öteki’lerdir. Bu bağlamda Suriyeli görüşmecilerin gündelik yaşamlarında uğradıkları ayrımcılık bu durumu açıklamaktadır:

“O zamanlardan beri ve şu ana kadar Suriyeliyim demekten korkuyorum. Mesela geçen hafta Kasaptaşı parkında spor yapıyordum. Birkaç kişi geldi yanıma işte. Konuştuk, konuştuk. Suriyeli olduğumu anlamadılar. Sonra bir kelime yanlış söyledim Suriyeli misin? diye sordular. Evet dedim. Değişti, davranış değişti. Beni bırakıp bir başka yere gittiler ve bana bakmadılar artık. Yani insan üzülüyor. Yani bu şeyler işte. Neredeydim, nereye geldim. Suriye’de benim ailem meşhur olduğu için beni herkes tanırdı. İsmimi söylediğimde herkes selam söylüyordu, herkes saygı duyuyordu. Bir şeyler yapıyordum. Ama burada mesela Nerelisin? Suriyelim diyorum. Aaa Suriyeli misin? Diyorlar.” (S1- 22- E- İnşaat Mühendisliği)

“Geçen hafta kantinde otuyordum. Üç adam geldi, oturdu. Oturabilir miyiz? Dediler ben de bir şey demedim. Oturdular Sonra benimle konuştular. Yani mesela ne okuyorsun falan. Nerelisin? sordular ben de Suriyeliyim dedim. Sonra bu bizim yaşımızdaki genç laf atmaya başladı. Dedi ki; ben Suriyelileri sevmiyorum. Ülkenize dönün. Öyle Twitter’daki aynı laflar. Hepsini bana attı bu lafların. Ben cevap verdim yani sakın sakın. Ona cevap verdim. Ben almıyorum falan dedim. (Burs falan aldığı sanılıyormuş) Bir de açıklamaya çalıştım. Senin dediğin şeyi ben yapmadım. Niye bana söylüyorsun? Falan dedim. Eve dönünce titriyordum.” (S2-22- K- Moleküler Biyoloji)

Goffman aynı zamanda damgaya uğrayan bireyin yani damgalının; damgasından dolayı uğrayabileceği ayrımcılıklardan korunmak için birtakım stratejiler geliştirdiğinden bahseder. Bu damga stratejilerinden biri “damga sembolü haline gelmiş göstergeleri gizlemek ya da silmektir” (Goffman, 2014: 134). Bu bağlamda S6, S1 ve S3’ün söyledikleri birer strateji olarak ele alınabilir:

“İlk başta kendimi insanlara tanıtırken yaşımı ve Suriyeli olduğumu söylüyordum. Ama bir zamandan sonra artık Suriyeli olduğumu söyleyemedim. Çünkü saldırıya ve ırkçılığa

uğruyoruz. Önceden şefkat vardı ama şuan yok. şefkat yerini 'Aa Suriyeli misin?' Cümlesine bıraktı. Bu sebeple mümkün oldukça çaktırmamaya çalışıyorum.” (S6- 22-E-Hemşirelik)

“Şimdi mesela ilk zamanlarda Suriye'deyken 'Çerkezim' demiyordum. Çerkez olduğumu kimsenin bilmesine gerek yoktu. Ama burada birileriyle konuşurken Suriyeli olduğumu değil, çerkez olduğumu söylüyorum. Yani bu tabii ki yapılan tavırlardan dolayı.” (S1- 22- E- İnşaat Mühendisliği).

“Ben vatandaşlık aldığım zaman adımlı- soyadımı değiştirdim. Orada mesela Suriyeli olduğumu gizledim yani. Soyadımızı babam değiştirdi. Bizi korumak için böyle bir şey yaptı. Türklere davrandıkları gibi size de iyi davranırlar dedi. İleride olası bir ırkçılık ile karşılaşmayalım diye yaptı.” (S3-21- E- Sosyoloji).

Goffman, “damga sembollerinin gizlenmesinin, kimliğin saklanması yolu ile de gerçekleşebileceğinin” altını çizmiştir (Goffman, 2014: 135). Bu bağlamda görüşmecilerin Suriyeli kimliklerini söylememesi damga sembolünün gizlenmesi noktasında önemli bir bulgudur. Güzin Ağca Varoğlu da benzer şekilde “Almanya’da Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Gündelik Hayat Deneyimleri ve Baş Etme Süreçleri” başlıklı çalışmasında yüksek nitelikli göçmenlerin baş etme taktikleri geliştirdiğini ve ‘biz farklıyız’ vurgusunu sıkça dile getirdiklerini ortaya koymuştur (Ağca-Varoğlu, 2020: 38).

Goffman’a göre damga kavramı; “Tanım itibarıyla, toplumsal açıdan onaylanmayan, aşağılanan, toplumsal mesafeye ve ayrımcılığa neden olan fiziksel ya da toplumsal özelliklere karşılık gelmektedir” (Demirbaş, 2021: 50). Bu anlamda Suriyeli görüşmecilerin yaşamış oldukları ayrımcılık deneyimleri Goffman’cı damga perspektifi ile değerlendirilebilir. Goffman ayrıca ‘sineye çekmek’ kavramından da bahseder. “Karma bir sosyal ortama girdiğinde karşılaşabileceği şeyleri pekala önceden kestirebilen damgalı birey, sinerek kendini korumaya çalışabilir.” (Goffman, 2014: 46). Bu anlamda S1’in okul yıllarında yaşadığı bir anısı ve S4’ün otobüste yaşadığı bir anısı bu durumu destekler niteliktedir:

“Biz Türklere yaklaşamıyorduk İlkokulda, biz Türklere konuşamıyorduk. Bize mesela bir taş atsa bile biz ona hiçbir şey söyleyemeyiz. O gerçekten çok zordu. Hatta mahallede çocuklar vardı ve Türklere ile Suriyeliler kavga ediyordu. Türklere bir şey söyleyemeyiz. Onlar bir şey dedi diyemeyiz (S1- 22- E - İnşaat Mühendisliği).

“Bende otobüste bir sorun yaşadım. Telefonla konuşuyordum sus dedi bana. Sadece sus değil, bağıracak sus dedi. Dedim ki ben Arapça konuştuğum için mi böyle diyorsun dedim. Evet dedi. Ben boşverdim. Bu olay benim bakış açımı değiştirmede. Ama mesela annem böyle bir olay yaşasa nasıl cevap verecek. Çok korkuyorum şuan. Mesela annem bir otobüse bindiği zaman telefonda Arapça konuştuğu zaman biri acaba susturacak mı onu, bağıracak mı ona. Çok korkuyorum. Kalbim ağrıyor şimdi. Anneme de dedim; otobüste falan gerekmedikçe telefonla konuşma. Eskiden böyle değildi. Gerçekten uyumun gerçekleşmesi gerekiyor. Bu fikirlerin değişmesi lazım.” (S4- 22- K- Makine Mühendisliği)

Şeklinde deneyimler yaşamışlardır. Görüşmecilerin hepsi genel olarak ırkçılığa maruz kaldığını dile getirmiş; bu durumun değişmesi gerektiğinin önemini vurgulamışlardır. Goffman perspektifindeki ‘Damgalı birey’ ile Bauman perspektifinden ‘İskartaya atılmış birey’ aynı kategoridedir. Yani Goffman’ın damgalısı ile Bauman’ın iskartaya atılmış bireyi aynı tiplemedir. Çünkü ikisinde de söz konusu birey; toplum nezdinde kabul edilmemiş, itibarsızlaşmış ve gözden çıkarılmıştır. Toplum onu görmek istemez onun varlığını kabul etmez ve onunla herhangi bir iletişime girmek istemez. Bu bağlamda bu kısımda gündelik hayatlarında ayrımcılığa uğradığını söyleyen ve toplum nezdinde damgalı olarak tanımlanan Suriyeli sığınmacılar; hem Goffman’ın damgalısı hem de Bauman’ın iskartaya atılmış bireyidir.

4.4 Belirsizlik

Bauman bir eserinde mülteciler ve mülteci olma durumu ile ilgili tespitlerde bulunur. İlk olarak; mülteci olma durumunun bir kez gerçekleştikten sonra her zaman devam eden bir durum olduğunu söyler. Yani Bauman’a göre; “Bir kez mülteci olan, sonsuza dek mültecidir. Kaybettiği yuvasına giden bütün yollar kesilmiştir, yaşadığı araftan çıkan bütün yollar cehenneme gider” (Bauman, 2019: 96). Bu bağlamda Bauman’a göre mülteci olma durumu arafta kalma durumu ile eşdeğerdir. Bu sebeple ‘arafta kalma’ önemli bir olgudur. Nitekim Goffman da damgalı bireyin gri alanda yani arafta olduğunun altını çizer. “Goffman’ın damgalısının “hikayesi” aynı zamanda bir trajedidir de; gri alanda kalmanın, tanımlanamaz olmanın trajedisidir. Damgalının hususiyeti “sınıflandırılmaz”

oluşudur; “normaller” dünyasına ait değildir ancak bu dünyaya yabancı da değildir. Fiziki açıdan tam olarak sağlıklı değildir ancak hasta da değildir. Ölü değildir ancak canlılar dünyasına da ait değildir; toplumsal açıdan hem vardır hem yoktur” (Goffman, 2014; Ünsaldı, 2014: 18). ‘Arafta kalmak/olmak’ kavramsallaştırması hem aidiyet sorununa hem de belirsizliğe vurgu yapar. Bununla birlikte Simmel’in insan ilişkileri bağlamında ele aldığı ‘yabancı’ tipi de arafta kalmış bir figürdür denilebilir. Simmel’in ele aldığı yabancı tipi; mekânsal anlamda yakınlık- uzaklık ilişkisi ile belli bir grubun üyesi olan fakat kendini o grubun dışında hisseden kişidir. “Simmel’in tanımlaması bağlamında modern toplum yapısında uzaklık ve yakınlık arasına sıkışan yabancıyı toplumun kabullenmediği, içine almadığı; ama birlikte yaşamak zorunda olduğu, arada kalmış, ayrık bir ot olarak nitelendirmek mümkündür” (Özselçuk, 2017: 118-119). Burada yabancı grubun bir üyesi olsa da kendini bulunduğu gruba ait hissetmemekte aynı zamanda bulunduğu grup da onu kabullenmemektedir. Bu sebeple yabancı arafta kalmaktadır. Fakat burada belirtilmelidir ki; yabancıların varlığı grup nezdinde kabul edilmiştir. Bu bağlamda bu ilişkisellik olumlu bir yapıdadır Bununla birlikte diğer yabancı tanımlaması; “olumlu bir anlam taşımaz. Onunla (yabancı) ilişki bir ilişkisizliktir; o, bizzat grubun bir üyesi olarak yabancı değildir” (Ünsaldı, 2016: 33). Bu bağlamda burada olumsuz bir ilişkisellik vardır. Yabancıların kabul edilmediği bu ilişki biçiminde yabancı, hiçbir yere ait değildir. Bu sebeple de yabancı bir belirsizlik içindedir. Bu bağlamda sığınmacı görüşmecilerin özellikle sürecin ilk yıllarında gelecek konusunda düşündükleri bu belirsizlik ve arafta kalma durumunu anlatmaktadır:

“İlk zamanlarda pek hayalim yoktu zaten okul başlayacağını düşünmüyordum. Hatta kuzenlerim hiçbir şey bilmiyordu. Üniversite olduğunu bilmiyorduk, üniversiteye nasıl geçeceğimizi bilmiyorduk. Öyle bir belirsizlikte yaşadık bir yıl. Ondan sonra okula gittim ve tek bir amacım vardı: Üniversiteye girmek. Ama ben yurt dışına çıkmak istiyordum o zamanlarda da. Çünkü Türkçe bilmediğim için İngilizceyi daha çok tercih ediyordum. Ama olmadı. Devam ettik. Şimdi de gelecek için beklentilerim yok. Bakalım ne olacak.” (S1- 22- E- İnşaat Mühendisliği)

“İlk geldiğim zaman gelecek bana çok tuhaf geliyordu. Yani yarına kadar düşünemiyordum. Savaştan çıktık artık günlük olarak yaşıyoruz. Bir sene iki sene falan değil. Ama yavaş yavaş biz uzun bir ömür yaşayacağız diye alıştık.”(S5-23-K-İnşaat Mühendisliği)

“Gelecek ile ilgili güvenli yaşamak, yani devam etmek istiyorum. Çünkü ben şu an çok şükür güvendesim. Ailemin, kardeşlerimin güvende olmasını istiyorum. Kardeşlerimin üniversiteye gitmesini istiyorum. Bazı ön yargıları falan değiştirmek istiyorum. Bu fikirleri değiştiren insanlardan biri olmak istiyorum. Aslında ben kendimi Türkiye’de görüyorum yani Avrupa’da falan görmüyorum. Vatandaşlığı kazanmak istiyorum daha kazanamadım.” (S4-22-K-Makine Mühendisliği)

Şeklinde gelecek konusu söz konusu olduğunda büyük bir belirsizlik içerisinde olduklarının altını çizmişlerdir. Bununla birlikte Bauman bir eserinde arafta kalma durumunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Mülteciler, küresel Vahşi Batı’nın atık insanları, dışlanmanın vücut bulmuş halidirler, her yerde dışlanırlar; yurt niteliğini yitirmiş, sıradan insanların seyahat haritalarında olmayan ‘sahipsiz topraklar’ hariç her yerde yersiz- yurtsuzdurlar” (Bauman, 2019: 97). Bu bağlamda Suriyeli bir görüşmecinin yersiz- yurtsuz konusu bağlamında söyledikleri dikkat çekicidir:

“Kendimi ait hissedemiyorum. Türkiye’de genel halk tarafından dışlanıyorum. Suriye’de her şeyimi kaybettim. Bu yüzden iki yere de ait hissetmiyorum kendimi.” (S1-22-E-İnşaat Mühendisliği)

Sonuç olarak Suriyeli görüşmeciler gelecek konusunda ilk gün büyük bir belirsizlik içinde olduklarını; bu belirsizlik durumunun bugün de devam ettiğini dile getirmişlerdir. Bu belirsizliğin görüşmecileri arafta bıraktığı da araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Bununla birlikte Suriyeli görüşmecilerin çoğunun ait hissetme noktasında da belirsizlik yaşadığı da araştırmada saptanmıştır. Bunun dışında yerel görüşmecilere de Suriyeli sığınmacılar ile ortak bir gelecek görüyor musunuz? Sorusu sorulmuş ve alınan cevapların çoğu böyle bir geleceğin olmasının istenmediği yönünde olmuştur:

“Gitmeliler. Çünkü onların kendi yurdu değil mi? Kendi aileleri, geçmişleri orada. Eğer orada bir bağ kurmuşlarsa gitmeliler. Bir de gitmiyorlarsa da buraya adapte olmak zorundalar.” (Y1-22-K-Maliye)

“Kendi istekleri doğrultusunda ülkelerinin refah seviyesi yükselince artık gitmeliler. Bir gün uyandığımızda misafir olduklarını görmek güzel olurdu ama bu misafirlik olgusunu aştı. Yüz yıl da burada yaşasalar yine göçmen olarak nitelenecekler. Bunu hem onların hem de kendi artımız için böyle bir güne uyanmak güzel olurdu yani.” (Y3-22-E-Makine Mühendisliği)

“Kesinlikle gitsinler. Son bir Suriyeli bile kalmadan ülkelere gitmeleri gerekiyor. Çünkü hem maddi-manevi, din, kültür açısından ülkemizi bozduklarını düşünüyorum. Bizim insanları bozduklarını düşünüyorum ve asla burada kalmalarını istemiyorum.” (Y2-24-E-İnşaat Mühendisliği)

“Ülke yapılandırıldı mı? Ne halde? Ne oldu? Hiçbir fikrim yok. Refah düzeyleri varsa neden hala buradalar ben anlamıyorum.” (Y4-23-K-Tıp)

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere yerel görüşmeciler Suriyeli sığınmacıların ülkelerinde dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. Onlardan farklı olarak Y1 eğer gitmeyeceklerse buraya adapte olmaları şeklinde bir görüş belirtmiştir. Bununla birlikte Y4 zorla gönderilmeleri taraftarı olmadığını ama kendi istekleri doğrultusunda gitmeleri gerektiğini belirtmiştir. Genel olarak yerel görüşmeciler Suriyeli sığınmacıların ülkelerine dönmelerini istemekten böyle bir ihtimal gerçekleşmezse bile bir şekilde sosyal uyumun sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

5 Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, yüksek öğrenimde bulunan Suriyeli sığınmacılar ve yerel öğrenciler arasında yaşanan ilk karşılaşma deneyimlerine ve sonrasında değişen algılara odaklanmıştır; sürecin ilk günlerinde ‘misafir’ olarak görülen sığınmacıların yerel toplum ile ilişkisinin ilerleyen süreçlerde nasıl bir boyut aldığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda sekiz yerel sekiz de sığınmacı olmak üzere on altı üniversite öğrencisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Her göçün ve beraberinde gelen karşılaşmanın çeşitli sorun alanlarını ortaya çıkardığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın bulguları analiz edilirken Erving Goffman’ın karma temaslar ve damga kavramsallaştırmasının yanı sıra Zygmunt Bauman’ın gruplaşma ve belirsizlik kavramsallaştırmasından faydalanılmıştır. İlk olarak; karma temasların yaşandığı ‘ilk karşılaşma’ anında yerel toplumun Suriyeli sığınmacılara karşı bir dayanışma ağı içinde olduğu, Suriyeli sığınmacılara karşı bir empati geliştirdikleri hem sığınmacı hem de yerel görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. İlk karşılaşma anında herhangi bir ötekileştirme deneyimine rastlanmamıştır. Fakat Suriyeli sığınmacıların nüfusunun ve görünürlüğünün artması, ülkede kalış sürelerinin uzaması bu dayanışma ortamını zedelemiş ve daha ziyade yerelde rahatsızlıkların oluşmasına sebep olmuştur. Araştırmada özellikle yerel görüşmecilerin Suriyeli sığınmacılar ile ilgili haberleri sosyal medya hesaplarından özellikle Twitter’den öğrenmeleri ve bu haber içeriklerinin Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak olumsuz nitelikte olması, Suriyeli sığınmacılara karşı bir temassızlık veya dışlama pratiklerini beraberinde getiren önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İkinci olarak; Bauman’ın gruplaşma kavramsallaştırması bağlamında yerel görüşmecilerin Suriyeli sığınmacıları biz kategorisinde ele almadığı; daha çok yabancı ve onlar kategorisinde tanımladığı buna karşın sığınmacı görüşmecilerin yerel toplumu, tam bir ‘onlar’ grubunda ele almadığı araştırmanın özgün bulguları arasındadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacılar, iki toplum arasında benzerlik olduğu noktasını vurgularken yerel görüşmeciler farklılıkların daha fazla olduğunu dile getirmiştir. Bu durum da özellikle yerel toplum nezdinde toplumsal kabulün tam olarak gerçekleşmediğini ortaya çıkarmıştır.

Üzerinde durulan bir diğer konu da damgalanma konusu olmuştur. Erving Goffman’ın damga teorisi bağlamında ele alınan bu başlıkta; Suriyeli görüşmecilerin gündelik hayatlarında Suriyeli kimliklerinden ötürü ayrımcılığa maruz kaldığı bu durum ile baş etmek için Goffman’ın belirttiği birtakım stratejiler geliştirdiklerine ulaşılmıştır. Bu stratejilerden en önemlisi ise Suriyeli kimliğin gizlenmesi yönünde yapılan adımlar olmuştur. Son olarak yine Bauman’ın teorisi bağlamında belirsizlik olgusu incelenmiş; özellikle Suriyeli görüşmecilerin arafta kaldığı ve belirsizliklerle dolu bir gelecek tasvirinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yerel görüşmecilerin Suriyeli sığınmacıların gelecekleri ile ilgili dile getirdikleri de iki toplum arasındaki sosyal iletişim açısından önem arz etmiştir. Yerel görüşmeciler, uzak gelecekte de olsa Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri gitmesi gerektiğini savunmuşlardır. Sonuç olarak araştırma bulguları göstermiştir ki; ilk karşılaşma

deneyimleri iki grup açısından olumlu bir nitelikte gerçekleşmiş fakat 'yardımsever ve empatik' algılarda süreç içerisinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Ayrıca özellikle yerel görüşmeciler nezdinde toplumsal kabul yeterli derecede gerçekleşmemiş, Suriyeli görüşmecilerin sosyal katılıma daha istekli olduğu ve yaşadıkları dışlanmanın artık son bulmasını istedikleri saptanmıştır.

Sonuç olarak zorunlu göç ile birlikte sığınmacı ve yerel toplulukların insani bir karşılaşma yaşadığı ve ilk zamanlarda bu karşılaşmada dayanışma ruhunun ortaya konulduğu görülmüştür. Ancak zamanla yerel ve sığınmacı toplumlar arasında çeşitli uyum ve çatışma alanları ortaya çıkmıştır. Eğer zorunlu göçün doğasında olan bu sürecin yönetimi sağlıklı bir şekilde ilerlemez ise gelecekte ayrışma ve marjinalleşme gibi daha büyük sorun alanlarının ortaya çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla insanlık onuruna yakışır mutlu bir hayat için politika yapıcı ve uygulayıcıların sürdürülebilir dayanışma ve hak temelli sosyal uyumu merkeze alacak vizyonu geliştirmesi önemli ve gereklidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Ağcadağ-Çelik, İ. (2021). Suriyelilerin sınır kentlerdeki toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 4784-4823.

Ağca-Varoğlu, F. G. (2020). Almanya'da yüksek nitelikli göçmenlerin gündelik hayat deneyimleri ve baş etme süreçleri. *Journal of Economy Culture and Society*, (62), 23-46.

Altınışik, R., Çoşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Akyiğit, H. ve Zor, A. (2021). Suriyeli sığınmacıların kimlik inşası ve deneyimi: Orhangazi örneği. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), 168-189.

Alarçin, K. (2019). *Uluslararası göç hareketlerinde Türkiye'nin konumu: Uluslararası göç ve ilk göçün karşılaşması, kentsel gerilim: Şanlıurfa ve Gaziantep örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bauman, Z. (2019). *İskarta hayatlar & modernite ve safraları*. (Çev. O. Yener). İstanbul: Can Yayınları.

Bauman, Z. (2018). *Kapımızdaki yabancılar*. (Çev. E. Barca). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Demirbaş, B. (2021). *Goffman'ın damgalama kuramı bağlamında Türkiye'de covid-19 Süreci ve yaşlılar üzerine bir söylem analizi: Twitter örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirkaya, E. (2016). *Kitap analizi: Sosyolojik düşünmek*. 10 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/sosyolojik-dusunmek-kitap-analizi/> adresinden erişildi.

Doğan, F. ve Ünal, S. (2021). Suriyeli göçmenlere yönelik ayrımcı, dışlayıcı söylem ve eylemlerin meşrulaştırıcı kaynakları: Mardin ili örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 14-40.

Erdoğan, M. (2019). *Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.

Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayınları.

Göç İdaresi Başkanlığı (2022). *Geçici koruma*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Gündoğmuş, B. ve Gayrinal, A. (2019). Toplumsal kabul ve uyum süreci bağlamında Suriyeli göçmenler. *Journal of Academic Value Studies*, 5(5), 859-860.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da yaşadığı sorunların dünü ve bugünü. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 145-156.

- Özselçuk, S. (2017). Zygmunt Bauman sosyolojisinde “yabancı” sosyal tipinin iletişimsel boyutu: Sosyolojik düşünmede “sorumluluk” ve “hoşgörü”. *Epokhe Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 115-128.
- Nizam, Ö. K. ve Gül, S. S. (2019). Türkiye’deki Suriyelilerin sosyolojik “yabancı” olarak ele alınması üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47) 97-115.
- Süleymanov, A. (2017). Suriyelilerin Türk toplumunda toplumsal uyum ve sosyal kabul düzeyi. *Türk Yurdu*, 361, 27-30.
- Şen, H. (2020). *Zorunlu göçle Türkiye’ye gelen Suriyelilerin entegrasyonu: İstanbul ili örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Ünsaldı, L. (2016). *Yabancı: bir ilişki biçimi olarak ötekilik*. Ankara: Heretik.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, K. ve Çağlayan, S. (2022). Kültürlerarası duyarlılık ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 3(2), 157-172.
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye kamplarında Suriyeli sığınmacılar: Sorunlar, beklentiler, Türkiye ve gelecek algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 140-169.
- Yılmaz, D. ve Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117-139.